

โซตัส

เมล็ดพันธุ์อุดมการณ์อำนาจนิยม ที่ตกค้างในสังคมไทย

“พวกคุณ ทำทนายอำนาจ ประธานเชียร์”
“ทำลายเจตนารมณ์ ของพวกผมที่ สืบทอด
มาเป็นรุ่น

พวกคุณไม่ ภูมิใจในสถาบัน ไซ้ใหม่ครับ จึง
ทำอย่างนี้ ไปเรียนที่อื่น ก็ยังทันสมัยครับ”

“ถ้ารูปร่างหน้าตาให้ผมหน่อย จะได้
ออกนอกระบบ แบบเบาๆ เหมือน Singular”

“มีน้ำล่ะครับ รุ่นน้อง มันถึงไม่ฟัง รุ่นพี่”

“Staff ทุกคนมี ความจิตอาสา”

เหล่านี้คือประโยคที่ถูกเปล่งออกมาจากปาก
ของนิสิต “รุ่นพี่” ซึ่งเป็นประธานเชียร์ใน
งานรับน้องใหม่ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
เพื่อประณามนิสิตกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่เห็นด้วยกับ
วัฒนธรรม “ห้องเชียร์” และได้พยายามขึ้นเวที
แสดงป้ายประท้วงและขออ่านแถลงการณ์ที่
พวกตนเตรียมมา จนถูกกลุ่มผู้จัดงานโห่ไล่ให้
ออกไปจากสถานที่จัดงาน (ดูวิดีโอที่นี้
http://www.youtube.com/watch?v=hVpM9IKr378&feature=player_embedded)

วิดีโอนี้ได้รับการเผยแพร่ในเว็บไซด์
Youtube และกลายเป็นประเด็นถกเถียงกัน
อย่างกว้างขวางในสังคมออนไลน์และเว็บบอร์ด
ต่างๆ ในอินเทอร์เน็ต ล่าสุด เว็บไซด์ประชาไท
ได้ลงสัมภาษณ์หนึ่งในสมาชิกกลุ่มนิสิตที่ดำเนิน
กิจกรรมคัดค้านห้องเชียร์ และมติชนออนไลน์
ได้เผยแพร่ “จดหมายเปิดผนึกถึงประชาคม
มหาวิทยาลัยมหาสารคามและสังคมไทย
เรียกร้องปฏิรูประบบรับน้อง/ห้องเชียร์” ซึ่งมี
อาจารย์ นิสิตนักศึกษา นักเคลื่อนไหวทางสังคม
ตลอดจนประชาชนทั่วไปร่วมลงชื่อมากกว่า
200 คน และยังคงมีผู้ทยอยลงชื่อสนับสนุน
จดหมายนี้อย่างต่อเนื่องใน Event ซึ่งถูกสร้าง
ขึ้นในเครือข่ายสังคมออนไลน์ Facebook

จากระบบการปกครองแบบเจ้าอาณานิคม
สู่เผด็จการห้องเชียร์ : เส้นทางประวัติศาสตร์
ของ “อุดมการณ์โซตัส”

ระบบโซตัส (SOTUS) ที่ใช้กันอย่างแพร่
หลายในหลายสถาบันการศึกษาในปัจจุบันนั้น
สันนิษฐานว่าเริ่มต้นขึ้นจากการนำระบบอาวุโส
ของโรงเรียนกินนอนในประเทศอังกฤษ
(Fagging system) เข้ามาใช้ในโรงเรียน
มหาดเล็กตั้งแต่ประมาณทศวรรษ 2440 ซึ่ง
เป็นระบบที่มีการแต่งตั้งครูฉันท (Fag-
master หรือ Prefect) จากนักเรียนอาวุโสผู้เรียนดี
และประพฤติดี เพื่อทำหน้าที่ช่วยครูในการ
อบรมสั่งสอนและดูแลคณะนักเรียน โรงเรียน
มหาดเล็กซึ่งพัฒนามาจากโรงเรียนสำหรับ
ฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือนนี้เป็นส่วน
หนึ่งของพระบรมราชูปถัมภ์ระบบบริหาร
ราชการแผ่นดินของรัชกาลที่ 5 โดยมีวัตถุประสงค์
แรกเริ่มเพื่อผลิตข้าราชการสำหรับ
กิจการปกครองท้องถิ่น

ในแง่นี้ อาจกล่าวได้ว่า โรงเรียนมหาดเล็ก
คือกลไกสำคัญในการทำให้โครงสร้างการรวม
ศูนย์อำนาจเพื่อ “ปกครอง” และ “ควบคุม”
เมืองขึ้นแข็งแกร่งขึ้น ในช่วงเวลาที่สยามยัง
ไม่ได้เป็นรัฐชาติเอกเทศที่เรารู้จักกันทุกวันนี้

ครั้นต่อมา เมื่อได้รับการสถาปนาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็ได้สานต่อระบบ
อาวุโส ผสมกับแนวคิดเรื่องระเบียบ ประเพณี
สามัคคีและน้ำใจ จนคำว่า โซตัส (SOTUS)
กลายเป็นคำขวัญทั้ง 5 ของนิสิตจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยและเป็นปณิธานในการอบรมสั่ง
สอนของผู้บริหาร อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลานี้
ไม่ปรากฏการใช้ความรุนแรงใดๆ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าระบบโซตัสในระยะแรก
มีลักษณะของความเป็น “อุดมคติ” คือเป็น
จินตนาการร่วมของมาตรฐานทางจริยธรรมที่
ข้าราชการพลเรือน (ซึ่งต้องออกไป “ปกครอง”
ท้องถิ่นแดนไกลอันป่าเถื่อนล้าหลังในนามของ
ราชการไทย) ต้องไปให้ถึง ซึ่งสอดรับเป็นอย่างดี
กับบริบททางการเมืองของการผนวกรวมชาติ

และการสร้างมาตรฐานเดียวให้กับคุณค่าต่างๆ
ซึ่งจำเป็นต้องเป็นมาตรฐานของ “ส่วนกลาง”
เท่านั้น

ต่อมา ระบบโซตัสในรูปแบบที่เข้มข้นขึ้น
ซึ่งหมายถึงการผนวกรวมกิจกรรมการวิ่งและ
การลงพื้นที่เข้าเป็นส่วนหนึ่งนั้น ประเทศไทย
รับมาในช่วงสงครามเย็นหรือประมาณทศวรรษ
2480 โดยได้มีการส่งนักศึกษาไปเรียนระดับ
ปริญญาตรีในสหรัฐอเมริกา (โดยเฉพาะมหา
วิทยาลัยโอเรกอนและมหาวิทยาลัยคอร์เนล)
และในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แห่งชาติ ณ
เมืองลอสแอนเจลิส ประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งใน
ขณะนั้น ฟิลิปปินส์ถูกยึดครองโดยอเมริกา
มาเกือบครึ่งศตวรรษก่อนหน้า “ผู้ปกครอง” ได้
ถ่ายทอดรูปแบบเทคโนโลยีและรูปแบบการ
เรียนการสอนให้กับ “ผู้ถูกปกครอง” จึงทำให้
แนวคิดและระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัยนี้
เป็นไปในแบบอเมริกัน

เมื่อจบกลับมา นักศึกษาของไทยก็ได้นำเอา
ระบบการวิ่ง (การกวดขันทางจิตวิทยา) และ
การลงโทษ (การทรมานทางร่างกาย) มาใช้กับ
มหาวิทยาลัยไทย โดยเริ่มจากโรงเรียนเตรียม
วิทยาลัยเกษตรศาสตร์แม่โจ้ เชียงใหม่ ซึ่ง
ผลิตนักเรียนเพื่อเข้าเป็นนิสิตของวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ ซึ่งต่อมาได้รับการ
สถาปนาเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เป็นไปได้ว่าในช่วงเวลานี้ มหาวิทยาลัย
หลายแห่งได้นำคำว่า “โซตัส” ซึ่งเป็นคำขวัญ
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาปรับใช้เรียก
ระบบการรับน้อง “นำเข้า” รูปแบบใหม่นี้

จากมุมมองทางประวัติศาสตร์นี้ ระบบ
โซตัส ถือเป็น “ประดิษฐกรรมทาง
วัฒนธรรม” ซึ่งถือกำเนิดขึ้นจากการหยิบยืม
“องค์ความรู้” และ “เทคโนโลยี” สมัยใหม่มา
จากมหาอำนาจจักรวรรดินิยมทั้งอังกฤษและ
อเมริกัน แม้จะต่างกรรมต่างวาระ แต่ก็อิงอยู่

บนฐานกรอบคิดเดียวกัน กล่าวคือ กรอบคิดแบบเจ้าผู้ปกครองอาณานิคม ซึ่งมีรูปแบบที่เข้มแข็งรุนแรงเพื่อกำราบ “เมืองขึ้น” ให้สยบยอม โดยในทางเนื้อหานั้น การเข้าไปรุกรานและควบคุม จำต้องนำรูปแบบการปกครองแบบทหารเข้ามาใช้ โดยผ่านกลไกของระบบการศึกษาของพลเรือน

นอกจากนี้ หากพิจารณาบริบททางการเมืองของไทยในยุคที่โซตัสหลงหลักพื้นฐานอย่างจริงจังในมหาวิทยาลัยไทยนั้น เรากำลังอยู่ในยุค “รัฐนิยม” ที่มาพร้อมกับการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมให้แก่เยาวชนและราษฎรไทย จึงไม่น่าแปลกใจเลยหากแนวคิดและรูปแบบของการปกครองนี้จะถูกหยิบมาใช้ในสถาบันการศึกษาชั้นนำ โดยมีจุดประสงค์เชิงอุดมการณ์ เพื่อสร้างราษฎรที่มีคุณภาพ (ตามอุดมคติของรัฐ) เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสร้างชาติ เพราะในลัทธิชาตินิยม ไม่มีพื้นที่ให้กับความเป็นปัจเจกและความเป็นพลเมืองที่มีสิทธิเสรีภาพเป็นของตน จะมีก็เพียงแต่สำหรับราษฎรที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามหน้าที่ของตน (ตามที่รัฐบอก) อย่างเชื่องๆ

ต่อมาในทศวรรษ 2510 เมื่อกระแสสำนึกประชาธิปไตยถูกปลุกให้ตื่นขึ้นอีกครั้งเพื่อต่อต้านอำนาจเผด็จการทหารโดยเฉพาะในหมู่นิสิตนักศึกษา ประเพณีและวิถีปฏิบัติจารีตนิยมหลายอย่างได้ถูกตั้งคำถามในฐานะพื้นเพของสำคัญทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้นำเผด็จการและเครือข่ายอุปถัมภ์นำมาใช้ครอบงำความคิดในระดับจิตใต้สำนึกของประชาชนอย่างแนบเนียน

ระบบโซตัส ภายใต้ชื่อเรียกว่า “การรับน้อง” และ “ห้องประชุมเชียร์” จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องถูกตั้งคำถามในฐานะหัวขบวนแห่งกระบวนการปลุกฝังกล่อมเกล้าปัญญาชนคนหนุ่มสาวให้อยู่ในสภาพเกียจคร้านทางปัญญาและสภาพชินชาทางการเมือง

ในยุคนี้ เรามีตัวอย่างมากมายของ “คนรุ่นใหม่” ซึ่งออกมาเรียกร้องให้มีการเปิดประเด็นถกเถียงเรื่อง “วัฒนธรรมการรับน้อง” ดังกรณีของกลุ่มวลัญชัทศน์แห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้ส่งตัวแทนชิงตำแหน่งประธานชมรมเชียร์ โดยมีนโยบายสำคัญคือการ เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเชียร์ ซึ่งก็ได้รับชัยชนะ และสิ่งแรกๆ ที่ทำการแจกบทกวี “ฉันทน์จึงมาหาความหมาย” ของ วิทยากร เชียงกูล ให้แก่นักศึกษาใหม่ในห้องเชียร์

แต่หลังจากความพ่ายแพ้ของขบวนการนักศึกษาหลัง 2519 ระบบโซตัสก็ได้ถูกนำกลับมาใช้อีกครั้ง คู่ขนานไปกับการกลับมาของการเมืองแบบจารีต ที่มีฐานมาจากระบบอุปถัมภ์และเครือข่ายความสัมพันธ์ของชนชั้นปกครอง การใช้อำนาจปกครองทางการเมืองและวัฒนธรรมถูกทำให้ซับซ้อนและนุ่มนวลขึ้นด้วยเครื่องมือใหม่ที่ชนชั้นนำไทยรับมาจากระบอบจักรวรรดินิยมใหม่ในยุคหลังสงครามเย็น ภายใต้โฉมหน้าของทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ซึ่งใช้กลไกระบบตลาดในการเบี่ยงเบนความสนใจของผู้คนในสังคมจากการกดขี่และจากปัญหาที่แท้จริงได้อย่างเหนือชั้นยิ่งกว่าระบบใดๆ ในประวัติศาสตร์

การตั้งคำถามกับสิ่งที่ไม่ถูกต้อง (แม้จะมีมาช้านานก็ตาม) จึงถูกทำให้เลือนหายไปจากสังคมไทย เฉกเช่นจิตสำนึกทางสังคมที่เจือจางไปจากคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบัณฑิตร่วมมหาวิทยาลัย

หากพิจารณาภาพรวมทางประวัติศาสตร์การเดินทางของระบบโซตัสเพื่อฝังรากในวัฒนธรรมไทยนั้น จะเห็นได้ว่าจาก “อุดมคติทางจริยธรรม” ในยุคแรกเริ่มพัฒนาสยามประเทศ ระบบโซตัสได้เอวदारมาเป็น “อุดมการณ์โซตัส” อันเข้มแข็งและแข็งทื่อในยุครัฐนิยมและยุคเผด็จการทหารในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 25 และตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 26 และได้สร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองอีกครั้งหลังความพ่ายแพ้ของขบวนการนักศึกษาหัวก้าวหน้า

และก็เป็นรูปแบบ “เผด็จการห้องเชียร์” เดียวกันนี้เองที่ยังคงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

วันรัก สุวรรณวัฒนา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์